

3. Еко У. Семиология визуальных сообщений. Семиология архитектуры [Текст] / У. Еко // Отсутствующая структура. — СПб.: «Петрополис», 1998. — 203-258
4. Лотман Ю. До побудови теорії взаємодії культур (сеmiotичний аспект) [Текст] / Ю. Лотман // Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. — К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — С.195-211
5. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації [Текст] / Д. Мак-Квейл [переклади з англійської О. Возьна, Г. Шашків]. — Львів: Літопис, 2010. — 538 с.
6. Семиотика [Текст] : Антологія / Сост. Ю. С. Степанов; Изд. 2-е, испр. и доп. — М., 2001. — 702 с.
7. Сосюр Ф. Загальний курс лінгвістики [Текст] /Ф. де Сосюр. — К. : Основи, 1998. — 320 с.

Ликарчук Н. В. Базовые семиотической модели коммуникации

В статье рассматриваются базовые семиотические модели коммуникации, связанные с именами известных ученых в этой области знаний, это Р. Якобсон, Ю. Лотман, Р. Барт и У. Эко. Семиотические модели коммуникации, в основном, построены на использовании знаков и знаковых систем. Именно знаки получают свое значение из-за систематических различия и контрасты, которые регулирует лингвистический код или код знаковой системы, а также из-за ценности, которыми управляют правила культуры и знаковые системы.

Ключевые слова: политические коммуникации, модели коммуникации, знаки, символы, коды, лексикоды, визуальная коммуникация.

Likarchuk N. Basic semiotic model of communication

The article covers the basic semiotic model of communication that are associated with the names of famous scientists in the field of knowledge, it R. Jakobson, Y. Lotman, R. Barth and U. Eco. Semiotic model of communication is mainly based on the use of signs and sign systems. It marks get their value through systematic differences and contrasts that regulates the linguistic code or symbol system and through the values that govern the rules of culture and symbol system.

Keywords: political communication, communication models, signs, symbols, codes, lexicons, visual communication.

УДК 32.019.5

Смола Л. Є.

АСПЕКТИ НЕЛІНІЙНОЇ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО КОНФЛІКТУ НА ДОНБАСІ

В статті представлено бачення можливостей використання нових форм та методів ведення війни. Проводиться порівняльний аналіз існуючих підходів до визначення поняття нелінійної війни, розглядаються особливості використання методів нелінійної війни в українсько-російському конфлікті. Актуалізується проблематика необхідності створення системи протидії цьому типу агресії, пошуку нових підходів до системи національної безпеки, з врахуванням новітніх (електронних та інтернетних) форм впливу.

Ключові слова: нелінійна війна, гібридна війна, змішана війна, критерії оцінки, непрямая участь, новітні форми впливу, результативність участі.

Анексія Криму та українсько-російський конфлікт на Донбасі актуалізували необхідність аналізу війни в сучасних умовах. Теоретик війни Клаузевіц говорив, що найважливішим в сенсі наслідків рішень, є, перш за все, визначення типу війни, який реалізується окремою країною. Останні десятиріччя серед фахівців ведуться дискусії не

тільки щодо нових типів війни, але й стосовно трансформації поняття «війна», її суті та особливостей. В науковій, спеціалізованій та публіцистичній літературі відсутнє однозначне трактування цього феномена, а використовується низка визначень сучасного типу ведення війни. Її називають нелінійною (*non-linear war*), неконвенційною (*unconventional warfare*), гібридною (*hybrid warfare*), змішаною (*compound warfare*), нестандартною (*irregular warfare*), «війною без лінії фронту», партизанською чи «конфліктом низької інтенсивності». Війна на сході України продемонструвала цілком нові підходи до реалізації політичних та воєнних цілей. Дослідник війни Мартін ван Клевельд переконує, що війна в класичному розуміння перестане існувати в найближчому майбутньому, а їй на зміну придуть конфлікти низької інтенсивності, з бойовими сутичками, терактами, масовими вбивствами мирних громадян та тотальною пропагандою, що стане одним з елементів контролю за населенням [1].

Цілі статті – розглянути підходи до визначення нелінійної війни, її складники, особливості та форми, виявити її роль в контексті українсько-російського конфлікту на Донбасі та шляхи протидії.

В найбільш широкому сенсі дослідники визначають новий тип війни як «нелінійна», однак на сьогодні відсутній єдиний підхід до трактування цього поняття [2]. Таке поняття не має офіційного визначення в міжнародно-правових документах. Воно відсутнє також у доктринальних документах провідних країн світу. Нелінійна (гібридна) війна – нове поняття у військово-політичному лексиконі, яке означає широке застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів для досягнення політичних та військових цілей. Вважається, що вперше це визначення було сформульовано Н. Дубовицьким (псевдонім політичного радника президента РФ В. Суркова, автора російської доктрини «демократії, що управляється») в оповіданні «Без неба», де описується перша нелінійна війна - п'ята світова війна, за якої всі воюють проти всіх. Учасниками нелінійної війни стають не тільки військовослужбовці збройних сил воюючих сторін, а також диверсанти, найманці, хакери, маніпульовані ворожою пропагандою особи, що беруть участь в бойових діях, та підкуплені ворожими спецслужбами представники владних органів країни-опонента [3]. Однак слід зазначити, що проблематика нелінійності сучасної війни розглядалася ще в 2005 році в роботі Р. Арзуманяна «Нелінійна природа війни». Автор зазначав, що нелінійні аспекти війни передбачають різноманітні наслідки та неочікувані розгортання бойових дій, необов'язково видимі та прогнозовані у передвоєнний період [4].

Сама ж теорія «нелінійної» або «гібридної» війни була викладена в так званій «доктрині Герасимова» – доповіді начальника російського Генерального штабу (2013), де були зазначені основні ознаки такої війни: сама війна не оголошується, проводиться за незвичним сценарієм, який не відповідає звичайним канонам воєнного мистецтва, стирається межа між війною та миром, лівові частка витрат у війні припадає на пропагандистські заходи, відкрите застосування військових угруповань відбувається під прикриттям миротворчих місій та антикризових заходів. Автор наголошує, що особливістю такої війни є зростаюча роль невоєнних засобів у досягненні політичних та геополітичних цілей. Більше того їхня ефективність може перевищувати силу зброї у чотири рази [5].

Детально складники нелінійної війни розглянуто у роботах російських дослідників: І. Селіванова «Нелинейная война: руководство по применению» [6] та В. Коровіна «Третья світова мережева війна» [7] Ці роботи стали прикладом теоретичного розвитку нелінійних (гібридних) війн, чиї напрацювання були використані в конфлікті на сході України.

Слід зазначити, що нелінійним аналізом політичних процесів тривалий час займаються провідні «мозкові центри» (RAND Corporation, Колумбійський, Гарвардський та Мічиганський університети тощо). Підґрунтям до такого аналізу став постулат, що навколишнє середовище – це нелінійна складна система, яка перебуває в стані певних змін, які складно передбачити. Нелінійні процеси можуть мати широкий діапазон: від зміни погоди, теорії катастроф до стратегії та тактики бойових дій чи питань міжнародної безпеки. На визнанні факту нелінійності законів, які керують суспільством, стала будуватися концепція нелінійної війни.

В західних дослідженнях нелінійну війну частіше називають «гібридною» (*hybrid warfare*). Американський дослідник Д. Кілгаллен в своїй роботі «Випадковий партизан» трактує гібридну війну найкращим визначенням сучасних конфліктів, яка включає комбінацію партизанської та громадянської воєн, повстання та тероризм [8]. Автор авторитетного видання *Janes Defence Weekly*, яке спеціалізується на військових питаннях та озброєннях, Р. Джонсон називає гібридну війну – версією керованого хаосу, який використовує країна-агресор та дестабілізує іншу країну зсередини, вживає кроків економічного саботажу, знищення інфраструктури та державних інститутів, застосовує «п'яту колону» та диверсійно-розвідувальні групи і при цьому заперечує ці дії на наявність своїх військ на окупованій території [9].

Українські фахівці не приділяли належної уваги цій проблематиці. Серед дослідників цього феномену можна виділити лише роботу Є. Магди «Гібридні війни», в якій автор дає власне трактування війни, її складників, а саме – прагнення однієї держави нав'язати іншій (іншим) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, інформаційного характеру та без оголошення війни у відповідності з нормами міжнародного права [10]. Окупація Криму та частини території на сході України обумовили публікацію низки статей, присвячених специфіці та особливостям українсько-російського конфлікту, а саме: В. Горбуліна «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу [11], В. Костика «Росія буде наполегливо продовжувати вести гібридну війну» [12], М. Гончара, А. Чубика «Гібридна війна Кремля проти України і ЄС: енергетичний компонент» [13], В. Черниш «Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію» [14] тощо.

Характеризуючи складники та особливості ведення нелінійної війни слід зазначити, що в її основі йде глобальна боротьба ідей – боротьба смислів. В українсько-російській війні – це боротьба «руського міра» (з ідеологією відновлення радянської системи) та нової післямайданної України (з новим політичним проектом та постколоніальним синдромом). Головна мета агресора – децентралізація України та повернення під контроль (управління) Росії.

Особливістю такого типу війни є зростання ролі невоєнних способів у досягненні політичних та стратегічних цілей, які за своєю ефективністю переважають силу зброї; стирається різниця між станом війни та миру; противник намагається сформувати союзників із числа місцевого населення, які прихильні до сепаратистських ідей або в них превалюють матеріальні інтереси; противник не оголошує про стан війни та приховує наявність своїх військ на окупованій території; активно використовується внутрішня опозиція для послаблення супротивника та маніпулювання транснаціональними фінансовими можливостями (комерційними зв'язками з провідними західними компаніями). Окремо слід зазначити масштабне використання методів та засобів інформаційної війни, в т.ч. з використанням світових ЗМІ. Використання пропагандистських інструментів у нелінійній війні досягло грандіозних масштабів, що зумовило необхідність здійснення низки превентивних дій зі сторони керівництва провідних країн світу. Низка авторів твердить, що пропагандистські операції ключовий складник нелінійної війни. Велику роль в цьому контексті відіграли новітні (електронні та інтернетні) форм впливу. Можна констатувати наявність окремої «армії» інтернет-солдатів (ботів), які намагалися здійснити вплив на громадську думку в Україні та у світі, посіяти панічні настрої, здійснити кампанії по дискредитації військово-політичного керівництва країни.

Успіхи Росії на початку українсько-російської нелінійної (гібридної) війни були зумовлені ретельною підготовкою російського військово-політичного керівництва до агресивних дій та обрання слушного моменту початку воєнної кампанії. Як вірно зазначає В. Горбулін, відбулося ослаблення центральної влади та часткове «безвладдя» на тлі зміни влади; зростання суперечностей (а швидше – актуалізація вже наявних) між Центром і регіонами; незадовільний психологічний і матеріально-технічний стан українських безпекових структур; антагонізм між різними силовими структурами; особливо активна

інформаційно-пропагандистська робота Росії саме в Криму протягом усіх років незалежності України [11].

Характерною ознакою нелінійної війни в Україні стала також її персоналізація в інформаційному просторі: «війна Путіна проти Обама», «війна Порошенка» Ця персоналізація торкнулася не тільки президента РФ, який отримав лайливе прізвисько, що стало вживаним у цілому світі. Цей процес також породив нові образи: «кіборги», «укропи», «кіберпартизани» і в противагу їм – «ополченці», «вата», «новороси» тощо.

Висновки. Аналізуючи наукові розробки в проблематиці аналізу нелінійної війни, слід констатувати відсутність належної уваги наукової спільноти до цього важливого напрямку дослідження. Наявні дослідження носять здебільшого науково-публіцистичний та поверхневий просвітницький характер без глибокого аналізу цього феномену та його складників.

Конфлікт на сході України підтвердив тезу про зміну парадигми сучасної війни. Навіть за умови припинення активних бойових дій Росія продовжить використання методів нелінійної війни проти України, поки матиме для цього політичні та економічні ресурси. Тому необхідне внесення змін в доктринальні документи і розробку відповідних нормативно-правових актів. Систематизація та аналіз результатів нелінійної війни в українсько-російському конфлікті могли б лягти в основу нової Стратегії національної безпеки України, в Доктрину інформаційної безпеки тощо.

Інформаційний складник війни попри свою важливість не є визначальним, як часто твердять ЗМІ. Він несе радше вагому допоміжну функцію посилення необхідних противнику суспільно-політичних настроїв, деморалізації військовослужбовців та внесення розколу між військово-політичним керівництвом країни та суспільством. Тому нагальною є необхідність захисту власного інформаційного простору та створення власного інформаційного продукту.

Ведення нелінійної війни вимагає також нелінійних заходів протидії на міжнародному рівні: міжнародні мережі неурядових громадських організацій (напр., *Global Witness Tax Justice*), які протидіють корупції, можуть виявляти корупційні потоки, що задіяні в нелінійній війні; представники ЗМІ можуть відслідковувати та піднімати питання про пропагандистські кампанії; громадські та волонтерські організації можуть здійснювати просвітницьку та пропагандистську роботу серед населення.

Використана література:

1. Клевельд М. ван Трансформация войны [Текст] / М. ван Клевельд. — М., 2005. — С. 308-309.
2. Pomerantsev P. How Putin Is Reinventing Warfare [Electronic resource] / P. Pomerantsev. — Mode of access : <http://foreignpolicy.com/2014/05/05/how-putin-is-reinventing-warfare/>.
3. Дубовицкий Н. Без неба [Электронный ресурс] / Н. Дубовицкий // Русский пионер. — 2014, 12 марта. — Режим доступа : <http://ruspioneer.ru/honest/m/single/4131>.
4. Арзуманян В. Неленейная природа войны [Текст] / В. Арзуманян // «21-й век», 2005, — № 1. — С. 117.
5. Герасимов В. Ценность науки в предвидении [Электронный ресурс] / В. Герасимов // ВПК. — № 8 (476) за 27 февраля 2013 года. — Режим доступа : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.vpk-news.ru/articles/14632&gws_rd=cr&ei=jxn7VLzEHcjZU5HjgpgD.
6. Селиванов И. Нелинейная война: руководство по применению [Электронный ресурс] / И. Селиванов. — М., 2014. — Режим доступа : <http://sputnikipogrom.com/war/13173/nonlinear-war/>.
7. Коровин В. Третья мировая сетевая война [Электронный ресурс] / В. Коровин. — Ст.-Петербург. — 2014. — Режим доступа : http://books.100sm.ru/authors/valerii-korovin/tret_a_m_422.html.

8. Kilcullen D. The Accidental Guerrilla. Fighting Small Wars in the Midst of a Big One [Electronic resource] / David Kilcullen. — Oxford University Press, 2009. — 346 p. — Mode of access : <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09592318.2012.632871#abstract>.
9. Хотин Р. Україні протистоять 130 тисяч озброєних людей у гібридній війні [Електронний ресурс] / Р. Хотин. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26884092.html>.
10. Магда Е. Гибридные войны [Текст] / Е. Магда. — К., 2015.
11. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу [Електронний ресурс] / В. Горбулін // «Дзеркало тижня». — № 2. — 2015, 23 січня. — Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>.
12. Костик В. Росія буде наполегливо продовжувати вести гібридну війну [Електронний ресурс] / В. Костик // Преса України. — 2014, 30 жовтня. — Режим доступу : <http://uapress.info/uk/news/show/45176>.
13. Гончар М., А. Чубика «Гібридна війна Кремля проти України і ЄС: енергетичний компонент» [Електронний ресурс] / М. Гончар, А. Чубика // Дзеркало тижня. — 2014, 23 жовтня. — Режим доступу : http://gazeta.dt.ua/energy_market/gibridna-viyna-kremlya-proti-ukrayini-i-yes-energetichniy-komponent-.html.
14. Черниш В. Що відбувається на Сході України. Ще раз про термінологію [Електронний ресурс] / В. Черниш. — Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/scho_vidbuvaetsya_na_skhodi_ukraini_sche_raz_pro_terminologiyu/.

Смола Л. Е. Аспекты нелинейной войны в контексте украинско-российского конфликта на Донбассе

В статье представлено видение возможностей использования новых форм и методов ведения войны. Проводится сравнительный анализ существующих подходов к определению понятия нелинейной войны, рассматриваются особенности использования методов нелинейной войны в украинско-российском конфликте. Актуализируется проблематика необходимости создания системы противодействия этому типу агрессии, поиска новых подходов к системе национальной безопасности, с учетом широкого использования новейших (электронных и интернетных) форм влияния.

Ключевые слова: нелинейная война, гибридная война, смешанная война, критерии оценки, косвенное участие, новейшие формы влияния, результативность участия.

Smola L. Nonlinear aspects of the war in the context of the Ukrainian-Russian conflict in the Donbas

The article presents a vision of the opportunities of using new forms and methods of warfare. It includes the comparative analysis of existing approaches to the definition of nonlinear war, discusses the features of the use of nonlinear war in the Ukrainian-Russian conflict. It also actualizes the theme of the search for new system to counter this type of aggression, the search for new approaches to the system national security, given the wide use of new (electronic and Internet) forms of influence

Keywords: non-linear war, hybrid warfare, compound warfare, evaluation criteria, performance criteria, indirect participation, emerging forms of power, the outcomes of participation.